

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.01.2006, sp. zn. 29 Odo 204/2003

Číslo:

Právní věta:

Soud:

Datum rozhodnutí: 01.01.1970

Spisová značka:

Číslo rozhodnutí:

Číslo sešitu:

Typ rozhodnutí:

Hesla: Konkurs

Předpisy: 328/1991 Sb. § 66a odst. 1

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 64

O návrhu věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka rozhoduje soud prvního stupně zásadně po jednání; přitom přiměřeně uplatní (§ 66a odst. 1 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů) zejména ustanovení § 114, § 114a, § 114c, § 115, § 117, § 118, § 118a, § 118c, § 119 a § 119a o.s.ř.

K projednání návrhu věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka a rozhodnutí o něm nemusí soud prvního stupně nařizovat jednání, jestliže:

- 1) dlužník návrhu věřitele na prohlášení konkursu neodporoval, tedy se přes výzvu soudu k návrhu na prohlášení konkursu na svůj majetek nevyjádřil, nebo ve vyjádření uvedl, že s návrhem na prohlášení konkursu souhlasí, nebo
 - 2) skutkový stav věci je mezi účastníky řízení nesporný, nebo
 - 3) o návrhu na prohlášení konkursu lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí, anebo
 - 4) již v průběhu přípravy jednání vyjde v řízení najevo, že sporné skutečnosti nebude možné osvědčit pouze listinami a že provedením věcně opodstatněných důkazních návrhů by konkursní soud nahrazoval sporné řízení o pohledávce navrhuujícího věřitele nebo známého věřitele.
- Nedovoluje-li zákon započtení pohledávky, která ještě není splatná, pak kompenzační projev učiněný věřitelem s takovou pohledávkou nenabývá žádných účinků ani v okamžiku, kdy se pohledávka stane splatnou.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. [29 Odo 204/2003](#))

Městský soud v Praze usnesením ze dne 3. 4. 2002 prohlásil k návrhu věřitelky Městské části P. 13 konkurs na majetek dlužnice C. CZ, a. s., uzavíraje, že navrhující věřitelka doložila vůči dlužnici existenci své splatné pohledávky z titulu nedoplatku kupní ceny z kupní smlouvy ze dne 14. 10. 1994 (ve znění dodatků). Obranu dlužnice, že tato pohledávka zanikla započtením pro pohledávky na ušlém zisku z nájemní smlouvy ze dne 23. 9. 1994, ve znění dodatků (dále též jen „nájemní smlouva“), kterou dlužnice na rozdíl od navrhující věřitelky nepokládala za ukončenou, důvodnou neshledal. Měl totiž za to, že dohoda o ukončení nájmu z 29. 5. 2000 (dále též jen „dohoda o ukončení nájmu“) je platná, takže nájemní vztah (který by dlužnici /jako nájemkyni/ opravňoval inkasovat nasmlouvané částky od jejich podnájemců) netrvá.

Existenci pohledávky způsobilé k započtení nedovodil soud prvního stupně ani v souvislosti s ukončením nájemního vztahu (mělo jít o částku cca 50 000 000 Kč z titulu bezdůvodného obohacení vzniklého tím, že dlužnice za trvání nájemního vztahu pronajatou nemovitost navrhující věřitelce zhodnotila).

Dále soud dovodil, že dlužnice má více věřitelů (vedle navrhující věřitelky též Finanční úřad pro P. 5 a ČT, a. s.), kterým není po delší dobu schopna plnit své splatné závazky (§ 1 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání – dále též jen „ZKV“).

K odvolání dlužnice Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 11. 11. 2002 usnesení soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud poukázal na to, že obrana dlužnice se soustřeďuje toliko do námitek proti pohledávce navrhující věřitelky. Jelikož v mezidobí bylo rozsudkem Městského soudu v Praze (jako soudu odvolacího) ze dne 13. 6. 2002 postaveno najisto, že nájemní vztah založený mezi navrhující věřitelkou (jako pronájemnatelkou) a dlužnicí (jako nájemkyní) výše označenou nájemní smlouvou neskončil dohodou o ukončení nájmu, nemůže mít dlužnice vůči navrhující věřitelce pohledávku ve výši 50 000 000 Kč, odpovídající investici dlužnice do pronajatých nemovitostí. K tvrzení dlužnice, že má vůči navrhující věřitelce pohledávku ve výši 19 541 662 Kč z titulu odpovědnosti za škodu, kterou věřitelka v roce 2000 dlužnici způsobila tím, že jí bezdůvodně znemožnila užívat pronajaté nemovitosti a že tuto pohledávku dlužnice (podáním z 5. 1. 2001) započítala na pohledávku navrhujících věřitelky z kupní smlouvy, odvolací soud uvedl, že proti splatné pohledávce nelze – v intencích ustanovení § 580 a § 581 obč. zák. – započíst pohledávku, která splatná není. Jelikož úkon směřující k započtení byl proveden dříve, než se započítávaná pohledávka stala splatnou (v důsledku výzvy k její úhradě, k níž došlo právě podáním z 5. 1. 2001), pohledávka navrhující věřitelky již proto započtením nezanikla.

Proti usnesení odvolacího soudu podala dlužnice včasné dovolání, jehož přípustnost opírá především o ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. namítajíc, že jsou dány dovolací důvody uvedené v § 241a odst. 2 o. s. ř., tedy, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (písmeno a/) a že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (písmeno b/).

Konkrétně dovolatelka poukazuje na to, že dikce ustanovení § 581 odst. 2 obč. zák. nevylučuje učinit projev vůle směřující k započtení před splatností pohledávky; znamená to jen, že účinky takového projevu nastanou až se splatností pohledávky. Dovolatelka dále uvádí, že nastala-li podle odvolacího soudu splatnost pohledávky ve výši 19 541 662 Kč až v den následující po výzvě k jejímu zaplacení (a výzva k započtení obsažená ve stejném dopise byla proto neúčinná), pak účinky započtení musely nastat nejpozději doručením jejího přípisu z 19. 3. 2001 navrhující věřitelce; v tomto přípisu byla její vůle započíst pohledávku znovu jasně vyjádřena, stejně jako v podání z 8. 3. 2002, jež bylo navrhující věřitelce předáno soudem. Vzhledem k tomu, že projev směřující k započtení, jak o něm hovoří ustanovení § 580 obč. zák., nemá zákonem stanovené zvláštní náležitosti či formu, měl by býti chápán co nejširěji. Odvolací soud se podle dovolatelky vůbec nezabýval zásadní otázkou, zda pohledávka z titulu nároku na vydání bezdůvodného obohacení uplatněná k započtení přípisem ze 4. 3. 2002 ve výši 20 336 000 Kč, v sobě částečně nezahrnovala pohledávku, k jejímuž zaplacení byla navrhující věřitelka písemně vyzvána 5. 1. 2001 a která by musela být splatná.

Dovolatelka též zdůrazňuje, že za situace, kdy se odvolací soud vůbec poprvé zabýval otázkou započtení pohledávky, aniž věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení, byla porušena zásada

předvídatelnosti soudního rozhodnutí a šlo o rozhodnutí překvapivé; potud odkazuje i na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 1998, sp. zn. [26 Cdo 540/98](#) (uveřejněný pod číslem 41/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), a na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 1999, sp. zn. [21 Cdo 1901/98](#) (uveřejněný pod číslem 30/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Dovolatelka se domnívá, že jí takto bylo upřeno právo na doplnění skutkových tvrzení a předložení dalších důkazů, které z dosavadního právního pohledu na věc nebyly relevantní.

Dovolatelka namítá, že nebyly splněny podmínky stanovené v § 219 o. s. ř. pro potvrzení rozhodnutí soudu prvního stupně odvolacím soudem, neboť věcnou správností, jež je nezbytnou podmínkou potvrzení, je chápána správnost skutkových zjištění a správnost právního posouzení. Potud upozorňuje, že soud prvního stupně na rozdíl od soudu odvolacího dovodil, že dohoda o ukončení nájmu byla platně uzavřena a že nájemní vztah mezi navrhující věřitelkou a dovolatelkou platně skončil. Další úvahy soudu prvního stupně, které byly postaveny na chybném právním posouzení (rozporném se soudu předloženým nálezem Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2001, sp. zn. IV. ÚS 576/2000, i s následujícím rozhodnutím Městského soudu v Praze č. j. 64 Co 47/2002-226), se týkaly existence nároku dovolatelky na náhradu toho, oč se hodnota pronajaté nemovitosti zvýšila. Závěr soudu prvního stupně, že takový nárok dovolatelky nepřísluší, neboť se jej předem vzdala v dodatku nájemní smlouvy, dle mínění dovolatelky odporuje ustanovení § 574 obč. zák. Podle dovolatelky je zřejmé, že zamýšlel-li odvolací soud potvrdit rozhodnutí soudu prvního stupně, mohl tak učinit, pouze kdyby ve smyslu ustanovení § 213 o. s. ř. doplnil dokazování. V postupu soudů nižších stupňů spatřuje dovolatelka porušení § 118a o. s. ř., dovolávajíc se závěrů formulovaných v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 29 Odo 667/2002.

Konečně dovolatelka uzavírá, že jak několikrát dovodil Ústavní soud i Nejvyšší soud, změna právního náhledu odvolacího soudu na věc je důvodem pro vydání zrušujícího rozhodnutí odvolacím soudem. Dovolatelka se proto domáhá zrušení rozhodnutí soudů obou stupňů a vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Navrhující věřitelka ve vyjádření především namítá, že dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (ve spojení s § 238a odst. 1 písm. a/ o. s. ř.), jelikož odvolací soud ve svém prvním zrušovacím usnesení závazný právní názor, který by soud prvního stupně (jenž předtím návrh na prohlášení konkursu zamítl) omezil v jeho rozhodování, neformuloval (udělil mu toliko pokyny k dokazování). Má rovněž za to, že přípustnost dovolání neplyne ani z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (ve spojení s § 238a odst. 1 písm. a/ o. s. ř.). Pro případ, že Nejvyšší soud shledá dovolání přípustným, pak navrhuje jeho zamítnutí, s tím, že postupem soudu prvního stupně nedošlo k porušení ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. a právní názor dovolatelky týkající se úkonu směřujícího k započtení je chybný (v tomto ohledu odkazuje i na dílo Jehlička, O. – Švestka, J. – Škárová, M. a kol: Občanský zákoník. Komentář. 6. vydání, Praha, C. H. Beck 2001, str. 900 /dále též jen „Komentář k občanskému zákoníku“/). Tvrzení dovolatelky, že vůli započíst pohledávku ve výši 19 541 662 Kč opětovně vyjádřila v dopisu z 19. 3. 2001 (tj. po výzvě k jejímu zaplacení z 5. 1. 2001), pokládá navrhující věřitelka za účelové, s tím, že uvedený dopis v souvislosti se specifikací pohledávky pouze deklaruje, že dovolatelky vyzvala navrhující věřitelku k zaplacení částky 19 541 662 Kč 5. 1. 2001 a že onoho dne uplatnila tuto pohledávku k započtení. Údajné ústní výzvy dovolatelky k zaplacení uvedené částky pak nejsou blíže specifikovány a není zřejmé, jak by tyto projevy vůle měly být doloženy.

Z důvodů výstižně shrnutých navrhující věřitelkou není dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (ve spojení s ustanovením § 238a odst. 1 písm. a/ o. s. ř.). Nejvyšší soud však má dovolání za přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (ve spojení s ustanovením § 238a odst. 1 písm. a/ o. s. ř.), přičemž zásadní význam napadeného rozhodnutí ve věci samé spatřuje v řešení otázky (v judikatuře Nejvyššího soudu dosud nezodpovězené), zda jednostranný právní úkon směřující k započtení, učiněný v době, kdy pohledávka osoby, která zápočet provedla, ještě nebyla splatná, může vyvolat zamýšlené účinky k okamžiku, kdy se pohledávka stane splatnou. Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Při dvou uplatněných dovolacích důvodech se Nejvyšší soud nejprve zabýval – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – správností právního posouzení věci odvolacím soudem. Argumenty dovolatelky se v této souvislosti váží především k doložení aktivní věcné legitimace navrhuující věřitelky (k doložení její splatné pohledávky).

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

S přihlédnutím k době vydání napadeného usnesení je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný výklad zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb., č. 12/1998 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 105/2000 Sb., č. 214/2000 Sb., č. 368/2000, č. 370/2000 Sb. a č. 120/2001 Sb.

Podle ustanovení § 1 odst. 2, věty první, ZKV, dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a není schopen po delší dobu plnit své splatné závazky.

Ustanovení § 4 odst. 2 ZKV pak určuje, že jde-li o návrh věřitele, musí navrhovatel doložit, že má proti dlužníkovi splatnou pohledávku, a uvést okolnosti, které osvědčují úpadek dlužníka. K návrhu je navrhovatel povinen připojit listiny, kterých se v návrhu dovolává.

Nejvyšší soud v první řadě uvádí, že správnost právního posouzení věci odvolacím soudem nemohou zvrátit argumenty, jimiž dovolatelka kritizuje (poukazujíc na ustanovení § 574 obč. zák.) úvahy soudu prvního stupně založené na závěru o neplatnosti dohody o skončení nájmu. Na těchto úvahách totiž rozhodnutí odvolacího soudu nespočívá (ten naopak uzavřel, že nájemní poměr trvá).

Při své přezkumné činnosti dále Nejvyšší soud respektoval omezení, která při meritorním projednání odvolání proti usnesení o prohlášení konkursu na majetek dlužníka na základě návrhu věřitele měla vliv na rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu. Platí totiž, že z hlediska konkursního práva jsou pro takový odvolací přezkum rozhodné jen skutečnosti, které nastaly nebo vznikly nejpozději ke dni prohlášení konkursu soudem prvního stupně (srov. § 12a odst. 2 a § 13 odst. 6 ZKV). Jen prostřednictvím těchto skutečností odvolací soud prověřuje závěr o tom, zda byl osvědčen úpadek dlužníka a zda byly splněny ostatní podmínky požadované zákonem k tomu, aby bylo možné konkurs prohlásit (včetně aktivní legitimace navrhuujícího věřitele spočívající – v intencích § 4 odst. 2 ZKV – v doložení jeho splatné pohledávky proti dlužníku). Ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř. (v dané věci uplatnitelné prostřednictvím § 66a odst. 1 ZKV, § 167 odst. 2 a § 211 o. s. ř.) tím ani pro odvolací řízení není dotčeno (shodně Nejvyšší soud uzavřel např. v usneseních uveřejněných pod čísly 27/2005, 53/2005 a 62/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V poměrech dovolatelčiných námitek týkajících se zániku pohledávky navrhuující věřitelky započtením to především znamená, že případnou účinnost takového započtení je možné zkoumat jen na základě úkonů směřujících k započtení pohledávky, k nimž došlo nejpozději v den předcházející dni prohlášení konkursu na majetek dovolatelky (srov. k tomu dále i ustanovení § 14 odst. 1 písm. i/ ZKV a závěry formulované v usnesení Nejvyššího soudu uveřejněném pod číslem 23/2002 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Podle ustanovení § 580 obč. zák. v rozhodném znění, mají-li věřitel a dlužník vzájemné pohledávky, jejichž plnění je stejného druhu, zaniknou započtením, pokud se vzájemně kryjí, jestliže některý z účastníků učiní vůči druhému projev směřující k započtení. Zánik nastane okamžikem, kdy se setkaly pohledávky způsobilé k započtení.

Ustanovení § 581 odst. 2, věty druhé, obč. zák. v rozhodném znění pak určuje, že proti splatné pohledávce nelze započíst pohledávku, která ještě není splatná.

Také ustanovení § 359 obch. zák. v rozhodném znění uvádí, že proti pohledávce splatné nelze započíst pohledávku nesplatnou, ledaže jde o pohledávku vůči dlužníku, který není schopen plnit své peněžité závazky.

Přitom podle § 360 obch. zák. v rozhodném znění započíst lze i pohledávku, jež není splatná jen proto, že věřitel na žádost dlužníka odložil dobu splatnosti jeho závazku, aniž se změnil jeho obsah.

Jak občanský zákoník (v § 581 odst. 3), tak obchodní zákoník (v § 364) nicméně dovolují prolomit výše uvedená omezení (a zápočet uskutečnit), jde-li o započtení dohodu.

Z výše citovaných ustanovení občanského zákoníku a obchodního zákoníku se podává, že v občanskoprávních vztazích i v obchodněprávních vztazích lze úkon směřující k započtení (kompenzační projev) účinně učinit zásadně jen tehdy, je-li pohledávka osoby, která takový úkon činí, v době, kdy kompenzační projev dojde adresátu, již splatná. Vedle ustanovení § 581 odst. 2, věty druhé, obč. zák. v rozhodném znění a § 359 obch. zák. v rozhodném znění srov. k tomu v právní teorii např. též Komentář k občanskému zákoníku na místě citovaném ve vyjádření navrhuje věřitelky. Kompenzační projev učiněný věžitelem s pohledávkou, která v době, kdy kompenzační projev dojde adresátu, ještě není splatná (a to v situaci, kdy zákon započtení pohledávky, která není splatná, výslovně nepřipouští), nemá co do započtení žádné účinky a těchto účinků nenabývá (a dovolatelka se mylí, usuzuje-li opak) ani k okamžiku, kdy se taková pohledávka (v budoucnu) splatnou stane. Kdyby i v těchto případech mělo platit, že původně neúčinný kompenzační projev se účinně projeví (jeho účinky nastanou) až okamžikem splatnosti pohledávky, která v době, kdy kompenzační projev došel adresátu, ještě splatná nebyla, neslo by to s sebou absurdní a obtížně řešitelné právní situace spočívající nejen v tom, že by ke splatnosti závislé na výzvě věžitele (§ 563 obč. zák. v rozhodném znění, § 340 odst. 2 obch. zák. v rozhodném znění) nemuselo v budoucnu vůbec dojít, respektive že by mohla nastat až se značným časovým odstupem od kompenzačního projevu, ale též v tom, zda a jaké právní účinky a důsledky by měly další úkony a skutečnosti týkající se doposud nezaniklých pohledávek v době od účinnosti kompenzačního úkonu do splatnosti nedospělé pohledávky (např. splnění, žaloba o splnění povinnosti, prohlášení konkursu, otázka pokračujícího prodlení se splněním splatné pohledávky apod.). Již z těchto důvodů tedy nelze připustit, aby okamžik setkání započítávaných pohledávek (splatné a nesplatné) byl vykládán jako okamžik, kdy se stane splatnou pohledávka v době započtení ještě nesplatná a kdy teprve k tomuto okamžiku dojde k zániku započítávaných pohledávek (srov. k tomu v právní teorii např. článek Eliáš, K.: Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr. in: Právní rozhledy číslo 12, ročník 2003, str. 604 až 609, a v rozhodovací praxi soudů mutatis mutandis např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. [32 Odo 1143/2004](#)).

Dovolání je přesto důvodné.

Dovolatelce je totiž nutno přisvědčit v tom, že odvolací soud při formulaci závěru, že k účinnému kompenzačnímu projevu z její strany nedošlo, neboť v době, kdy jej činila, ještě její pohledávka nebyla splatnou, ponechal stranou svých úvah její obranu založenou na tvrzení, že kompenzační projev zopakovala v (písemném) podání ze 4. 3. 2002. Jak je patrné ze spisu, toto tvrzení je součástí podání dovolatelky datovaného 8. 3. 2002 a došlého soudu 12. 3. 2002, přičemž dovolatelka zde označený přípis (ze 4. 3. 2002) nabízí soudu k důkazu (ze spisu se naopak nepodává, a dovolací tvrzení v tomto ohledu neobstojí, že by soud podání dovolatelky z 8. 3. 2002 před prohlášením konkursu doručil navrhuje věžitece). Kdyby mělo platit (v rovině vlastní argumentace odvolacího soudu), že podáním z 5. 1. 2001 dovolatelka vyvolala splatnost tvrzené pohledávky na ušlém zisku, pak by kompenzační projev ze dne 4. 3. 2002, směřující k započtení této pohledávky proti pohledávce navrhuje věžiteky, nebylo možné pokládat (za předpokladu, že obě písemnosti se týkaly týchž pohledávek) za nepřipustný ve smyslu ustanovení § 581 odst. 2, věty druhé, obč. zák. v rozhodném znění nebo ve smyslu ustanovení § 359 obch. zák. v rozhodném znění. Právní názor odvolacího soudu založený na předpokladu, že šlo o nepřipustné započtení pohledávky, která ještě není splatná, by v takovém případě neobstál. Z tohoto pohledu je právní posouzení věci odvolacím soudem neúplné a tudíž i nesprávné.

Ke druhému z dovolacích důvodů, který dovolatelka opírá o ustanovení § 118a o. s. ř. (kritizujíc soudy nižších stupňů za to, že nedodržely postup tímto ustanovením předepsaný), Nejvyšší soud především uvádí, že tvrdí-li dovolatelka, že věcnou správností rozhodnutí soudu prvního stupně, jež je – ve smyslu § 219 o. s. ř. – nezbytnou podmínkou jeho potvrzení, je chápána správnost skutkových zjištění i správnost právního posouzení věci, jde o tvrzení nepřesné.

Ustanovení § 219 o. s. ř. v době vydání napadeného rozhodnutí určovalo, že odvolací soud rozhodnutí

potvrdí, je-li věcně správné.

Rozhodnutí, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé (zde usnesení o prohlášení konkursu), je věcně správné tehdy, dospěje-li odvolací soud o věci samé ke shodnému závěru jako soud prvního stupně. Při posuzování věci samé soud zkoumá, jaká mají účastníci řízení na základě zjištěného skutkového stavu podle hmotného práva ve svých právních vztazích práva a povinnosti a zda, popřípadě v jakém rozsahu práva a povinnosti v právních vztazích účastníků odůvodňují vyhovění žalobě (nebo jinému návrhu na zahájení řízení) nebo jiné rozhodnutí o předmětu řízení. Dospěje-li odvolací soud ke stejnému závěru o tom, jak má být rozhodnuto o žalobě (o jiném návrhu na zahájení řízení) nebo jak má být jinak rozhodnuto o předmětu řízení, potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně, neboť je věcně správné. Pro závěr o „věcné správnosti“ rozhodnutí soudu prvního stupně tedy není významné, zda a do jaké míry odvolací soud učinil shodná zjištění o skutkovém stavu věci jako soud prvního stupně, popřípadě zda a do jaké míry shodně aplikoval hmotné právo.

Podstatné je jen to, zda rozhodnutí soudu prvního stupně ve svém výroku odpovídá tomu, jak mělo být rozhodnuto podle závěrů odvolacího soudu; tam, kde nastala tato „shoda výroků“, jde o věcně správné rozhodnutí soudu prvního stupně, i když odvolací soud ke „shodě výroků“ vedly „odlišné důvody“ než soud prvního stupně. Srov. k tomu shodně v právní teorii např. Bureš, J. – Drápal, L. – Krčmář, Z. – Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář. II. díl., 6. vydání, Praha, C. H. Beck 2003, bod 1. poznámek k § 219, str. 978-979 (dále též jen „Komentář k občanskému soudnímu řádu“). Z takto formulovaného pojetí „věcné správnosti“ rozhodnutí soudu prvního stupně vychází i rozhodovací praxe soudů, včetně Nejvyššího soudu. Tyto závěry ostatně pro dobu od 1. 4. 2005 (kdy se stala účinnou novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 59/2005 Sb.) potvrzuje přímo dikce ustanovení § 219 o. s. ř. To totiž od uvedeného data určuje, že odvolací soud rozhodnutí potvrdí, je-li „ve výroku“ věcně správné. Na základě těchto úvah je nutno odmítnout jako nesprávný i dovolatelčin argument, že „změna právního náhledu odvolacího soudu na věc je /bez dalšího/ důvodem pro vydání zrušujícího rozhodnutí odvolacím soudem.“

V daném skutkovém rámci potom neobstojí ani argument, že šlo o rozhodnutí překvapivé.

Obranu spočívající v námitce započtení různých pohledávek (jak pro případ skončení nájemního poměru, tak pro případ jeho trvání) uplatnila dlužnice již v řízení před soudem prvního stupně, který se s touto obranou vypořádal ve svém rozhodnutí, uzavíraje, že dohoda o skončení nájmu je platná (takže nepřicházelo v úvahu zkoumat pohledávky plynoucí z trvání nájemního poměru), že zde však není započitatelná pohledávka z tohoto skončení plynoucí. Jestliže tento závěr prověřil i odvolací soud, leč s opačným výsledkem co do platnosti dohody o skončení nájmu, pak z mezí své přezkumné činnosti „překvapivé“ nevybočil (srov. mutatis mutandis např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. [29 Odo 52/2002](#), uveřejněného v časopise Soudní judikatura číslo 6, ročník 2005, pod číslem 97).

Zbývá určit, zda a v jakém rozsahu měl odvolací soud (případně i soud prvního stupně) povinnost poskytnout dovolatelce poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. K zodpovězení této otázky je nutno především uvést, zda a v jaké podobě je označené ustanovení v konkursním řízení vůbec použitelné. Podle ustanovení § 66a ZKV, pro konkurs a vyrovnání se použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, nestanoví-li tento zákon jinak (odstavec 1). Soud rozhoduje usnesením. Jednání nařizuje jen tehdy, stanoví-li to zákon nebo jestliže to soud považuje za nutné (odstavec 2).

Ustanovení § 118a o. s. ř. pak určuje (a v rozhodné době určovalo), že ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy (odstavec 1). Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy (odstavec 3).

Ustanovení § 118a o. s. ř. upravuje jen poučovací povinnost soudu při jednání. Mimo jednání soud účastníky poučuje o jejich procesních právech a povinnostech způsobem, který zákon stanoví v souvislosti s úpravou toho či onoho procesního institutu (srov. k tomu v právní teorii opět Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl. I., bod 10. poznámek k § 118a, str. 433). Nejvyšší soud se tedy při

úvaze o přiměřeném užití § 118a o. s. ř. v dané věci (srov. § 66a odst. 1 ZKV) zabýval (maje na zřeteli úpravu obsaženou v § 66a odst. 2, věť druhé, ZKV) tím, zda (a jaký) zákon ukládá soudu naříditi jednání k projednání návrhu na prohlášení konkursu na majetek dlužníka.

Přitom vyšel z toho, že takový požadavek může plynout nejen z ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání, nýbrž i z jiné zákonné normy (nikoli však – vzhledem k jeho subsidiární povaze – z občanského soudního řádu), případně též z normy vyšší (než zákonné) právní síly.

Podle článku 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „Ústava“) je přitom součástí právního řádu České republiky i Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (srov. sdělení uveřejněné pod číslem 209/1992 Sb., ve znění sdělení uveřejněných pod č. 41/1996 Sb. a č. 243/1998 Sb.) – dále též jen „Úmluva“. K povaze mezinárodních smluv, mezi něž Úmluva patří, přitom uvedený článek uvádí, že stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Podle článku 6 odst. 1, věty první, Úmluvy pak platí, že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

V rozsudku ze dne 5. 7. 2005 ve věci EXEL proti České republice (stížnost č. 49962/92) Evropský soud pro lidská práva vyložil vztah článku 6 odst. 1 Úmluvy k ustanovení § 3 odst. 3 ZKV ve znění účinném k 6. 10. 1995 (jež ve své druhé větě rovněž určovalo, že jednání soud nařizuje jen tehdy, stanoví-li to zákon, nebo pokládá-li to za nutné), tak, že odkázal na závěry Nejvyššího soudu, podle nichž se české konkursní řízení člení na několik relativně samostatných fází (srov. k tomu např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 29 Odo 326/2002, uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 11, ročníku 2004, pod číslem 218, vymezující první, přípravnou, fázi konkursního řízení dobou od podání návrhu na prohlášení konkursu do prohlášení konkursu). Evropský soud pro lidská práva pak uzavřel, že zahájení konkursního řízení má značný dopad na ekonomickou činnost dlužníka, s tím, že jeho práva jsou následně omezena jmenováním správce konkursní podstaty, a v kontextu s úsudkem, že řízení vykazovalo (po skutkové stránce) jistou složitost, měl konání ústního jednání za důležité a užitečné. V tom, že dlužník neměl příležitost hájit svou věc při jednání před soudem prvního stupně nebo alespoň při odvolacím jednání, shledal Evropský soud pro lidská práva porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. V této souvislosti zdůraznil, že není zřejmo, zda v případě, kdyby dlužník o nařízení jednání požádal, by jeho žádosti bylo vyhověno (důležité je na tomto místě též zmínit, že šlo o věřitelský návrh na prohlášení konkursu, jemuž dlužník oponoval).

Při posouzení vlivu výše cit. rozsudku na vnitrostátní úpravu českého konkursního práva a jeho dopadu na poměry účastníků v této věci Nejvyšší soud především poznamenává, že – jak zmiňuje i důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, o úpadku a způsobech jeho řešení (Poslanecká Sněmovna 2005, IV. volební období, tisk č. 1120)* – fáze konkursního řízení, ve které se podle stávajícího zákona o konkursu a vyrovnání věcně rozhoduje o návrhu věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka, který s tímto návrhem nesouhlasí, má velmi výrazný charakter „sporu o úpadek“.

Dále je nezbytné uvést, že Ústavní soud opakovaně uzavřel (srov. např. nálezy jeho pléna uveřejněné pod čísly 121/1996 Sb. a č. 286/1996 Sb.), že v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy a druhá je s nimi v rozporu, není dán důvod zrušení tohoto ustanovení. Při jeho aplikaci je úkolem soudů interpretovat dané ustanovení ústavně konformním způsobem. Pravidlo obsažené v ustanovení § 66a odst. 2, věť druhé, ZKV, je proto podle přesvědčení Nejvyššího soudu nezbytné vyložit v souladu s článkem 6 odst. 1 Úmluvy, tedy ve shodě s autoritativním výkladem tohoto článku, který k vnitrostátní úpravě konkursního práva v České republice (k zákonu č. 328/1991 Sb.) v citovaném rozsudku podal Evropský soud pro lidská práva. Při respektování výše uvedeného tedy o možnosti soudu prvního stupně rozhodnout o návrhu věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka platí podle Nejvyššího soudu následující závěry:

1) Jednání není třeba nařizovat, jestliže dlužník návrhu věřitele na prohlášení konkursu neodporoval. O takovou situaci jde:

a) jestliže se dlužník přes výzvu soudu učiněnou ve shodě s ustanovením § 66a odst. 1 ZKV a § 114a odst. 2 písm. a) o. s. ř. k návrhu na prohlášení konkursu na svůj majetek nijak nevyjádřil, nebo b) jestliže dlužník ve vyjádření uvedl, že s návrhem na prohlášení konkursu souhlasí (aniž by toto jeho podání bylo současně dalším návrhem na prohlášení konkursu ve smyslu § 4 odst. 4 ZKV). V těchto případech totiž spor o úpadek mezi účastníky řízení neprobíhá (není mezi nimi sporných skutečností).

2) Jednání rovněž není třeba nařizovat, jestliže spor o úpadek mezi navrhujícím věřitelem a návrhu oponujícím dlužníkem je veden jen v rovině sporu o právní posouzení mezi účastníky řízení nesporného skutkového stavu věci. V takovém případě totiž obecná potřeba jednání, při kterém se mají dokazovat (v poměrech první fáze konkursního řízení osvědčovat) sporné skutečnosti (srov. § 123 odst. 1 o. s. ř.), dána není.

3) Probíhá-li mezi účastníky řízení spor o skutkové okolnosti případu, z nichž má být činěn závěr o tom, zda navrhující věřitel doložil svou splatnou pohledávku vůči dlužníku nebo zda osvědčil existenci některé z forem dlužníkovy úpadku, nebude zapotřebí nařizovat jednání jen tehdy, jestliže: a) o návrhu na prohlášení konkursu lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí (66a odst. 1 písm. a/, odst. 2, věta druhá, ZKV, § 115a o. s. ř.), nebo b) již v průběhu přípravy jednání (srov. § 114a a násl. o. s. ř.) vyjde v řízení najevo, že sporné skutečnosti nebude možné osvědčit pouze listinami a že provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazních návrhů výsledkem účastníků, výsledkem svědků, znaleckými posudky, ohledáním apod. (srov. i § 125 o. s. ř.) by konkursní soud nahrazoval (v případech, v nichž tvrzená pohledávka navrhujícího věřitele nebo pohledávka „známého“ věřitele, kterou má být doložen dlužníkuv úpadek, není pohledávkou pravomocně přiznanou rozhodnutím příslušného orgánu nebo alespoň pohledávkou vykonatelnou), sporné řízení.

Důvodem k zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu tu totiž je (musí být) právě skutečnost, že takové „dokazování při jednání“ odporuje účelu konkursního řízení (srov. k tomu i stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, Cpjn 19/98, uveřejněné pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, bod VIII, str. 176 /352/). V ostatních případech, zvláště pak tehdy, závisí-li rozhodnutí o návrhu věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka na zjištění sporných skutečností o tom, zda navrhující věřitel doložil svou splatnou pohledávku vůči dlužníku, nebo o tom, zda dlužník je v úpadku, je soud povinen rozhodnout o věci samé (o tom, zda konkurs prohlásí nebo zda návrh zamítne) vždy po jednání (v takovém případě ve spojení s článkem 6 odst. 1 Úmluvy platí, že jde o situaci, kdy nařízení jednání ukládá konkursnímu soudu zákon /srov. dikci § 66a odst. 2, věty druhé, ZKV/).

V těch případech, kdy jednání o návrhu věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka nařízeno být musí, se pak ve věci přiměřeně (§ 66a odst. 1 ZKV), tj. tam, kde to není vyloučeno povahou věci (srov. § 114b, § 118b o. s. ř.), uplatní jak ustanovení § 118a o. s. ř., tak i další ustanovení občanského soudního řádu týkající se projednání věci v prvním stupni, zvláště pak ustanovení § 114, § 114a, § 114c (podle znění občanského soudního řádu účinného od 1. dubna 2005), § 115, § 117, § 118, § 118c, § 119 a § 119a o. s. ř.

Je-li výše uvedený postup dodržen, uplatní se pro posouzení, zda v řízení o odvolání proti usnesení soudu prvního stupně o prohlášení konkursu na majetek dlužníka nebo o zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu na majetek dlužníka má být nařízeno odvolací jednání, přiměřeně (§ 66a odst. 1 o. s. ř.) ustanovení § 214 o. s. ř. V daném případě sice jedno jednání před soudem prvního stupně proběhlo (konalo se před vydáním usnesení, jímž soud prvního stupně návrh na prohlášení konkursu na majetek dlužnice zamítl), skutečnosti týkající se započtení pohledávky podáním ze 4. 3. 2002 však dlužnice uplatnila (a důkazy k jejich prokázání soudu nabídla) až po tomto jednání (poté, co odvolací soud zamítavé usnesení soudu prvního stupně zrušil), takže předmětem onoho jednání nebyly a býti nemohly.

K zachování požadavku plynoucího z interpretace článku 6 odst. 1 Úmluvy prostřednictvím rozsudku Evropského soudu pro lidská práva proto odvolací soud byl povinen o podaném odvolání nařídit jednání. Jestliže tak neučinil, je řízení před ním postiženo zmatečností vadou dle § 229 odst. 3 o. s. ř., k níž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Jak dále Nejvyšší soud vysvětlil již v rozsudku ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 850/2001, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 12, ročník 2003, pod číslem 209, nebylo-li účastníku potřebné poučení (podle § 118a o. s. ř.) poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska (byť i podle právního názoru zaujatého až odvolacím soudem) stát (v rovině vlastní argumentace odvolacího soudu měla být dlužnice v posuzovaném případě poučena dle § 118a odst. 3 o. s. ř., že dosud nabízenými důkazy není prokázáno, že tvrzená pohledávka na ušlém zisku byla v době kompenzačního projevu pohledávkou splatnou), došlo i v tomto případě k porušení ustanovení § 118a o. s. ř. Vzhledem k tomu, že v důsledku postupu soudu prvního stupně nebyl odvolací soud při projednání odvolání omezen režimem neúplné apelace (srov. rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 19/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), bylo na něm, aby při odvolacím jednání (jež se – jak uvedeno výše – mělo ve věci konat) příslušné poučení dlužnici poskytl sám. Jestliže tak neučinil, je odvolací řízení postiženo i jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Nejvyšší soud proto ze všech těchto důvodů, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené usnesení zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 o. s. ř.). Na odvolacím soudu bude, aby v další fázi řízení při nařízeném odvolacím jednání projednal námitku započtení, kterou dlužnice brojí proti závěru o aktivní věcné legitimaci navrhuující věřitelky i s přihlédnutím k obraně dlužnice, že započtení provedla znovu 4. 3. 2002, a v této souvislosti zvážil i potřebu dalšího poučení dle § 118a o. s. ř. Jeho úkolem rovněž bude vysvětlit, zda a proč je (má být) námitka započtení poměřována ustanovením občanského zákoníku a nikoli ustanoveními obchodního zákoníku. Bude rovněž nutné zabývat se tím, zda z pohledu všech dovolatelkou tvrzených kompenzačních projevů případně výzev zakládajících splatnost tvrzené pohledávky na ušlém zisku jsou tyto jednostranné právní úkony dostatečně určité co do konkretizace započítávané pohledávky, a doložit, kdy se případné kompenzační projevy staly účinnými (kdy a jak došly adresátu).

Při dalším projednání věci a rozhodování o podaném odvolání by odvolací soud měl mít rovněž na zřeteli skutečnost, že před vydáním rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (před 5. 7. 2005) se praxe konkursních soudů prvního stupně i soudů odvolacích (jak je Nejvyššímu soudu známo z jeho úřední činnosti) většinou klonila k závěru, že požadavek, aby se o návrhu věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka konalo jednání, není (ani se zřetelem k jiným normám téže nebo vyšší právní síly jako zákon o konkursu a vyrovnání) nezbytný ani v případech, o nichž tak výše (ve spojení s rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva) uzavřel Nejvyšší soud. Nejvyšší soud pak ve své dosavadní judikatuře zabývající se hmotněprávními a procesními předpoklady pro prohlášení konkursu na majetek dlužníka, případy, za nichž je nutné návrh věřitele na prohlášení konkursu na majetek dlužníka projednat a rozhodnout o něm po jednání, rovněž nepojmenoval. Při rozhodnutí o odvoláních proti usnesením soudů prvního stupně o prohlášení konkursu na majetek dlužníka vydaným před 5. 7. 2005 (a jen v těchto případech) by tedy zrušující rozhodnutí odvolacího soudu založené výlučně na závěru, že soud prvního stupně ve věci nenařídil jednání, ač tak ve shodě s výše formulovanými závěry Nejvyššího soudu učinit měl, bylo ze strany odvolacích soudů nevhodným a společensky nežádoucím zbavením se odpovědnosti za stav rozhodovací praxe soudů prvního stupně, kterou svým vlivem spoluutvářely. V takových případech je povinností odvolacích soudů poskytnout účastníkům řízení příležitost, o kterou v prvním stupni přišli, v průběhu odvolacího řízení, a nařízením odvolacího jednání vadu, jež by zakládala rozpor s článkem 6 odst. 1 Úmluvy, tímto svým konáním zhojit (srov. k tomu závěr Evropského soudu pro lidská práva plynoucí z výše zmíněného rozsudku, podle kterého se mělo dlužníku dostat příležitosti hájit svou věc alespoň při odvolacím jednání – když už se tak nestalo při jednání před soudem prvního stupně).

Odvolacímu soudu přitom se zřetelem k omezenému okruhu sporných skutečností nic nebrání v tom, aby případné dokazování v této věci v potřebném rozsahu provedl sám.

*) Nyní jde o zákon č. 182/2006 Sb., ze dne 30. 3. 2006, o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).